

L'ADOLESCENT **TRANSGRESSOR** UNA RESPONSABILITAT COMPARTIDA

Taula rodona: La Funció de Mediació i Reparació

Comunicació

Introducció

La present ponència és fruit de la reflexió que hem realitzat els professionals del grup de treball sobre la funció de Mediació, format per especialistes d'aquesta metodologia que intervenim en diferents àmbits de la mediació: escolar, familiar, comunitari, sanitari, judicial i de la prevenció comunitària.

Emmarquem la nostra reflexió, des de la nostra experiència, en justícia juvenil, on la mediació i la reparació van ser les primeres mesures que el paradigma de la justícia restaurativa va introduir en l'àmbit del Dret, des de 1989.

Aquest model, que ve inspirant les reformes dels sistemes de justícia juvenil de tot el món, posa l'accent en la reparació i restauració dels vincles socials danyats pel fet delictiu i en la capacitat dels menors denunciats, perquè visquin els conflictes com oportunitats pel seu creixement biopsicosocial.

Des del punt de vista psicològic, aquestes intervencions es relacionen amb la importància de tenir cura dels vincles de les relacions significatives, vitals per al desenvolupament de l'adolescent, amb la problemàtica del perdó i la facultat de reparar a l'altre.

La problemàtica del perdó implica que, en ocasions, respon a una "formalitat" sol·licitada sovint pels adults "va, demaneu-vos perdó", que passa de manera ràpida i superficial davant el conflicte, sense aprofundir en les causes que l'han fet emergir, evitant que s'expressin i emergeixin sentiments i emocions que van associades a ell de manera natural, perdent l'oportunitat que se'ls doni sortida per a la seva elaboració.

La facultat de reparar l'altre comporta donar-se un temps i un espai per entendre què ha passat i per què, com això ha pogut afectar a un mateix i a l'altre, per treballar des de la reflexió, la responsabilitat, el diàleg, l'escolta activa i l'exercici de reconèixer-se un mateix i reconèixer a l'altre. Com a conseqüència d'això, es busca una solució compartida al problema viscut, des de l'empatia i la inclusió social, tancant el procés satisfactòriament, de manera que permet passar pàgina a cada un dels implicats, on el perdó pot formar part de la solució com a resultat d'un acte profund i sincer.

Gestionar els conflictes mitjançant la mediació-reparació, preserva la bona convivència amb els iguals i adults i facilita que s'aconsegueixin tots aquests objectius, restaurant les bones relacions entre ells.

Sabem de la importància d'atendre les situacions conflictives de l'adolescent amb fluïdesa, perquè les pugui elaborar d'una manera àgil i útil, perquè les pugui interioritzar i aprendre d'elles.

Si no tenim tot això en compte, l'adolescent es pot quedar atrapat en el seu desenvolupament.

Procés de Socialització i Conflicte

Si mirem l'àmbit de la intervenció social i comunitària, les metodologies de Mediació s'han convertit en un potent instrument de prevenció i resolució de conflictes de tota índole, atès que són intervencions que acompanyen l'adolescent en el seu procés d'integració socioeducativa, d'inclusió en la família, en el grup d'iguals i en la comunitat.

Si observem l'infant en el seu procés de creixement fins arribar a adult, veiem diferents referents, que es van afegint i intercalant a mesura que avança el seu procés evolutiu i que van cobrint les seves necessitats:

1. La família
2. L' escola
3. La comunitat
4. La sanitat
5. La justícia

1. **La família**, com a primer estament nodridor pel desenvolupament integral i la socialització de l'infant, és el fonament bàsic des d'on els pares i/o cuidadors substituïts proveeixen al nen i a l' adolescent d'aliment, afecte, educació i cura de la seva salut, imprescindible per la seva creixença. Si aquests no funcionen poden haver dificultats.

Aquesta responsabilitat de la família es complementa amb la de la resta d'institucions. La família ha d'estar integrada/conectada a la xarxa social, perquè l'acompanyi i li doni suport.

2. **L'escola**, com a espai de socialització secundària on els companys i companyes prenen protagonisme i les relacions interpersonals entre els nois i noies s'intensifiquen és font natural de conflictes.

Si bé és cert que, generalment, els centres educatius gestionen els conflictes utilitzant el reglament de règim intern, també ho és que la mediació escolar es fa cada dia més present, la qual cosa suposa un primer pas cap a l'acció restaurativa i reparadora, i ho fa educant per tal que cadascun tingui eines per resoldre situacions des d'aquesta premissa, formant a alumnes-mediadors que intervenen en conflictes entre alumnes.

3. **La comunitat**, com a teixit social de convivència, des d'una perspectiva de respecte als drets socials bàsics, és l'entorn de relacions per excel·lència. Això vol dir que és un espai on es manifesten els conflictes i també un lloc privilegiat per a observar la seva evolució.

És responsabilitat de la Comunitat dotar de recursos que amplien i donen cobertura a les necessitats, educatives, de salut i de convivència cívica i promoure les bones relacions amb l'entorn, donant el suport i acompanyament que calgui.

4. **Els professionals de la salut**, de les àrees bàsiques, pediatres i metges de capçalera, fan ponts amb salut mental, quan es detecten situacions en els infants i en les seves famílies que requereixen intervenció mèdica, psicològica i/o social.

La detecció precoç que realitzen les infermeres, de situacions conflictives en els infants i els adolescents i també en els seus pares, facilita que aquestes situacions problemàtiques tinguin sortida i no es facin cròniques. Tan important és la detecció precoç, com l'acompanyament, el suport i l'atenció sense demora d'aquestes situacions.

La mediació en sanitat s'està utilitzat en els hospitals de dia com a eina per ajudar als nois i noies adolescents a connectar amb les seves pròpies emocions i resoldre situacions entre ells i també amb l'institució.

5. **Des de l'àmbit de la Justícia**, que intervingui el jutge en el conflicte suposa enfrontar a l'adolescent a un procediment que posterga aquesta facilitació i bona convivència.

Pensem que la justícia hauria de ser l'últim esglaó en la intervenció amb l'adolescent. Els professionals que treballem en aquest àmbit hauríem de repensar la nostra tasca, (donant-li la volta), per no judicialitzar l'adolescència.

Cap a una Xarxa de Mediació

La feina realitzada durant aquests anys, des dels diferents àmbits que aquí representem, demostra que hem estat capaços de generar sistemes de gestió de conflictes, com és la mediació, pensada pels adolescents. Actualment disposem d'un bon nombre de sistemes de mediació, ja sigui des de l'àmbit familiar, l'escolar, el comunitari, el sanitari i la justícia.

Com a societat ens estem proveint de les eines necessàries perquè els adolescents puguin beneficiar-se de les oportunitats d'haver protagonitzat un conflicte i, que des d'un acompanyament d'aquests serveis, puguin aprendre de l'experiència, de manera reparadora i inclusiva, preservant els seus vincles personals i socials.

Així si fem un recorregut dels diferents àmbits que representem, us podem dir que:

1. **Des de la Justícia** es treballa per tal que l'adolescent, quan arriba implicat en un expedient judicial, pugui desplegar les seves capacitats i bones actituds, per entendre la repercussió i conseqüències que té la seva acció sobre els altres, sobre ell mateix i la seva família, i el dany que això ha ocasionat a la víctima.

També s'atén a la persona perjudicada per tal de donar-li un espai on se senti acollida i escoltada, on pugui elaborar el seu malestar i posar paraules al sofriment que ha viscut arran del fet que ha comès el jove; perquè pugui expressar què li cal per sentir-se reparada.

Un cop establertes les condicions per afavorir aquest procés de recerca de solució i de reparació a través del diàleg, són ells, adolescent i víctima -que pot ser un menor, grup de menors, adult o una institució- els protagonistes d'aquest procés de mediació-reparació.

El resultat d'aquest procés entre l'adolescent i la víctima és un acord que inclou en quins termes es repara el dany. Com a conseqüència d'aquesta acció reparadora, el jove i la víctima es donen mútuament el millor d'ells mateixos.

A l'adolescent se'l deixa de veure, i de veure's, com un delinqüent, per esdevenir un jove en crisi i la víctima deixa de sentir-se víctima, recuperant la tranquil·litat perduda. Tots dos podent deslliurar-se dels estereotips socials dels que partien, podent restaurar ambdós la seva imatge.

2. **Des de la Sanitat**, es considera que passar pàgina sense elaborar una situació conflictiva té conseqüències per a la persona. En el cas de la salut mental trobem adolescents amb sèries dificultats en el maneig de les emocions i amb pocs recursos comunicatius i relacionals. Els conflictes moltes vegades no s'han pogut resoldre de forma satisfactòria.

La mediació, en aquest sentit, promou que l'adolescent connecti amb les seves emocions i cerqui maneres d'expressar-les. Promociona l'empatia i l'autoobservació. A la llarga, contribueix a desenvolupar recursos personals i relacionals que afavoreixen la maduració dels adolescents atesos. Funciona, per tant, com una eina terapèutica basada en la reflexió, reforçant els aspectes sans de l'adolescent.

La mediació en grup és una variant, també interessant, en el treball de la socialització, ja que implica a més persones de les que estan directament relacionades amb un conflicte determinat. La participació en la recerca de solucions tant per un conflicte entre companys, com per un conflicte amb la institució, fa que es participi en la presa de decisions i implica als membres en el desenvolupament de la seva quotidianitat, afavorint la convivència. Passen de ser espectadors a ser actors en la configuració del seu entorn relacional.

3. Des de la prevenció comunitària s'ajuda als municipis a què articulin accions per abordar els conflictes des de les premisses de la mediació, facilitant-los eines que els ajudin a tenir una mirada constructiva dels problemes de la seva comunitat, generant espais de diàleg entre professionals, polítics i ciutadans, que revertiran en projectes pels infants, els adolescents i les seves famílies.

En la mediació comunitària s'assenyala la importància de la confidencialitat i de la voluntarietat, que és considera bàsica pels adolescents, fent èmfasi en la responsabilitat que té la comunitat i la relació que aquesta té en els conflictes, tant en la prevenció com en la gestió dels mateixos. La mediació és una eina que connecta amb força amb les necessitats dels adolescents: ser els protagonistes dels seus propis processos, ser escoltats i ser reconeguts.

4. La mediació escolar, té com horitzó la cultura de la pau i es treballa per construir-la en els seus valors. La formació integral de les persones requereix l'aprenentatge i pràctica de mecanismes, valors, sentiments i habilitats centrats en aprendre a ser i a viure junts. D'altra banda, el dret a la participació d'infants i joves en aquells assumptes que més els afecten es promou quan s'atorga la veu als protagonistes dels conflictes, quan hi ha espais oberts a l'escolta i quan treballen plegats els membres dels diferents sectors de la comunitat educativa. Una especificitat de la mediació escolar que val la pena destacar és el fet que la convivència és quotidiana i duradora, de manera que quan el conflicte no es resol positivament les respostes passives (fugida, ignorància, indefensió...) i les agressives (hostilitat, violència, exclusió...) afecten greument la convivència al centre i a les persones directament afectades pel conflicte.

5. La mediació familiar, des de l'àmbit civil, és un recurs que s'aplica en situacions de separació i divorci, que afecta als pares i als seus fills menors d'edat i es centra en la intervenció en els pares, mentre que els fills queden en un segon pla. Fins els 12 anys els pares es barallen per la seva tinença i quan ja són adolescents comencen a haver problemes retrets i expulsions per les dificultats no abordades ni resoltes, perquè no s'està incloent als joves a la taula de diàleg.

El treball amb els pares dels adolescents, en cadascun dels àmbits mencionats i en la justícia juvenil, és de vital importància. Fer abordatges des de les competències dels pares, i no des de la culpabilització, ofereix una major col·laboració i implicació d'aquests en els processos de socialització i educació dels seus fills, assumint l'empoderament que com a tutors els pertoca.

Així i tot...

¿Amb quines dificultats ens trobem i quins són els reptes que tenim al davant, per seguir amb el desplegament d'aquest útil recurs de la mediació?

Tenim encara coses a millorar i reptes a aconseguir.

Obrir la mirada, sortir de la miopia de no veure més enllà del que es tenim davant i ampliar-la per veure, com entre aquests diferents àmbits, podem intervenir cooperativament i amb coherència en les necessitats dels ciutadans.

Observem que hi ha fragmentació dels recursos:

S'observa que la família es fragmenta i que els professionals també actuem de manera fragmentada. Cal anar cap a un a intervenció més integradora.

En el processos de mediació familiar, resulta molt important tenir en compte la intervenció en els nens i adolescents, ja que és sobre ells és on recauen les conseqüències del conflicte familiar.

La família es fragmenta en la crisi de separació de la parella parental, i els adolescents i els infants queden molt sovint fora de la taula de mediació, quan ells també són part de la família. Ells són també part implicada en la situació de conflicte, part que cal escoltar i fer participar en el diàleg de manera curosa, tenint en compte el seu moment evolutiu.

Els protocols que ens fan aplicar en els diferents àmbits d'actuació, dificulten i fan feixuc la flexibilitat i agilitat que hauria d'haver entre els diferents serveis que treballem per als adolescents. Es podem trobar amb respostes rígides i aïllades.

Potenciar el treball en xarxa, des del reconeixement de l'altre, sortint de l'encasellament, establint espais de comunicació flexible.

La manca de recursos professionals és un tema preocupant; el desmantellament de recursos sanitaris, educatius i comunitaris perjudiquen als sectors de població més febles i vulnerables.

Fer un mapa de recursos, racionalitzar-los, ordenar-los i establir vincles àgils i flexibles de comunicació i complementació, és el que s'intenta implementar des dels municipis, per tal de poder atendre als seus ciutadans.

El repte és teixir tots aquests dispositius de mediació, des dels diferents àmbits, per a que no hi hagin discontinuïtats, per incoherències, descoordinacions i solapaments. Més aviat es tractaria de fer un esforç constant de complementarietat dels diferents sistemes de mediació, enfortint la Xarxa, des d'on mirar als adolescents amb les mateixes ulleres, on la intervenció de la justícia sigui, com dèiem, l'últim esglaó.

És important disposar d'institucions educatives que promoguin la cultura de la pau, tot prevenint i incorporant sistemes positius de gestió de conflictes, que es puguin aplicar ja des dels àmbits educatius en la primera infància.

Prevenir des de la primera infància, implica dotar els pares i els infants d'eines, per saber respondre en situacions conflictives des del diàleg i el respecte a l'altre.

Cal ahora que aconseguim engrescar a les nostres institucions i a la societat civil, amb la qual ens relacionem, perquè visquin els conflictes de l'adolescent no com amenaces a la pau social, sinó com a oportunitats per al creixement i la millora social.

Afegir que els adults som models de referència per als joves, en com resollem els nostres conflictes. Sovint trobem institucions que fan servir la mediació amb els seus usuaris, però a vegades no resolen els seus conflictes interns de manera dialogant.

Si volem ser ètics i referents dels joves que atenem, pensem que cal ser coherents i dotar-nos de les eines que ens aporta la mediació per resoldre els conflictes entre adults.

Quan parlem de Xarxa no parlem de corda, és a dir, no parlem d'un procés lineal, sinó d'un procés interactiu, radial, entre totes les parts.

Encara que la mediació es faci en l'àmbit de la justícia s'haurien de retornar, en la mesura del possible, la intervenció als àmbits més propers als joves i a les famílies.

Integrants Grup 1

Coordinadors:

· Pilar Raventós i Laura Sanchez Martinez.

Membres:

· Mª Carmen Boqué i Torremorell, Lluís Gol Corzo, Oscar Negrero Carrillo, Ana Nogueras Martin i Nuria Villanueva Rey.